

Mi is történt Cancúnban?

Meisel Sándor

Szeptember közepén a mexikói Cancúnban öt napon keresztül tartó tárgyalások után sikertelenül zárult a Világkereskedelmi Szervezet (WTO) miniszteri szintű értekezlete. Ez már nem az első kudarc volt a WTO keretében az elmúlt fél évtizedben kezdeményezett tárgyalások történetében. Élénken él még a közvéleményben az új körtárgyalások elindítását célzó seattle-i találkozó botrányokkal kísért drámai eredménytelensége, amely után mégis némi reményt adott az úgynevezett millenniumi fordulót illetően az a tény, hogy két évvel ezelőtt a katari fővárosban, Dohában a 146 tagállamnak hosszas viták és kompromisszumok után sikerült kitűzni e forduló fő témáit, tárgyalási területeit. Az azóta Genfben folytatott eszmecsere alapján a cancúni értekezletnek kellett volna kijelölnie a körtárgyalások 2004 végére tervezett megállapodásához szükséges további lépéseket, felvonultatni a tagállamok konkrét javaslatait a különböző tárgyalási témákról és a konszenzus irányairól. A tét tehát nagy volt abból a szempontból, hogy sikerül-e a világkereskedelem folyamatait és szabályozását a világháború után felállított multilaterális keretek között tartani egy eredményes körtárgyalásnak köszönhetően, és lehetséges-e megállapodásra jutni a közösen kialakítandó liberalizációs intézkedésekről, illetve a multilaterális szabályozás alá vonandó újabb kérdésekről. Mindez természetesen nem öncél, hiszen e folyamat továbbvitele különböző számítások szerint elméletileg igen komoly – ugyan nem automatikusan és egyenletesen megoszló – jóléti többletkez juttathatja a világ gazdaság szereplőit.

A Cancún óta eltelt néhány nap lehetőséget nyújt, hogy az akkori, élénk érzelmeiktől sem mentes helyzetértékelések után megpróbáljunk rávilágítani az újabb WTO-kudarc néhány lehetséges mélyebb okára. Az okoknak két nagyobb típusa lehet.

Az egyik a WTO-témák törvényszerűen növekvő komplexitásával függ össze. A GATT kezdeti körtárgyalásai érhetően szűkebb kérdéskör, döntően a kereskedelem közvetlen, vámjellegű akadályainak szabályozására és ezek liberalizálására összponto-

sultak, ráadásul a világkereskedelmen belül elsősorban csak az ipari termékek forgalmát érintették. A multilaterális szabályozás alá bevonni kívánt területek az 1970-es években bővültek, s az uruguayi körtárgyalások során igen látványosan kiterjedtek, átfogva immár a mezőgazdasági termékek, a szolgáltatások áramlását és a kereskedelemhez kapcsolódó háttér szabályozást (kereskedelemhez kapcsolódó beruházások, szellemi tulajdonjogok védelme stb.) is. Ez a folyamat a jelenlegi forduló folyamatában is erősen tetten érhető.

A tárgyalási témák sokrétűségét a résztvevő nagyszámú állam érdekszerének növekvő összetettsége kíséri, ami elkerülhetetlenül megneghezi, hosszadalmassá teszi, és az eddigieknél nagyobb mértékben terheli meg a megegyezést. Emellett bizonyos fáziseltérés figyelhető meg a különböző államok, országcsoportok között a liberalizációs vállalások és a még elviselhető önfegyelem tekintetében. Ez a konfliktus leginkább a fejlett, illetve fejlődő országok között húzódik, de egy-egy országcsoporton belül is megnyilvánul. Az ipari országok evidenciának tekintik a kereskedelmi akadályok további – habár területenként szelektív – csökkentését. A vámjellegű akadályok liberalizálásán kívül, de azzal összekapcsolva, egyre inkább szeretnék elérni olyan területek bevonását a multilaterális fegyelem alá, mint az EU által az 1996. évi szingapúri miniszteri értekezleten felvetett, s most Cancúnban úgynevezett „szingapúri témák” címszó alatt következetesen napirenden tartott kérdések (versenyszabályozás, külföldi tőkeberuházások, közbeszerzések és kereskedelmi eljárások), vagy mint a földrajzi eredetmegjelölések fokozottabb védelme. Az eddigi vámlételemet a maguk részéről elegendőnek tekintik, s a hasonló lépéseket, vállalásokat egyre erőteljesebben kérik számon a többi, kevésbé fejlett országon.

Elsősorban a fejlődő, azon belül a legszegényebb országoknak ugyanakkor nehézségeik vannak a korábbi körtárgyalásokból eredő kötelezettségek teljesítésével is. Nehezebben szánják rá magukat

további liberalizálásra, az abból származó előnyök egyenlőtlen, számukra hátrányos megoszlására hivatkozva. Ezzel egyidejűleg nem tartják elegendőnek az ipari országok által adott piacra jutási könnyítéseket, elsősorban azok mechanizmusát, aminek következtében a valóságban nem képesek kihasználni a liberalizáció elvi előnyeit. A közös agrárpolitika akadályai az egyik legszegényebb országot, Mozambikot évente akkora bevételtől fosztják meg az EU-val folytatott agrárkereskedelmében, mint az EU által számára folyósított segélyek háromnegyede. A fejlődő országok, köztük még a viszonylag gazdagabbak sem képesek és hajlandók átvenni a számukra kivitelezhetetlen és érdekeikkel ellentétes szabályozási fegyver kiterjesztését, például az említett „szingapúri területeken”. Hangadó képviselőik szerint a fejlődő országok az uruguayi fordulón egyszer már megfizették az árat a fejlettek által forszírozott háttérszabályozás (szolgáltatások, TRIMS, TRIPS stb.) elfogadásával a nagyobb hozzáférésért az ipari országok piacához (mezőgazdaság, textilkereskedelem), még ha ennek előnyeit nem is érzik kielégítőnek. Most pedig szerintük a fejlettek, főleg az EU, szerette volna újból „eladni” a „szingapúri kérdéseket” olyan koncesszióért és előnyökért, amelyeket a fejlődő országoknak már eddig is meg kellett volna kapniuk.

A korábbi tárgyalásokat, így végeredményben a fordulókat az ellentétek ellenére az utolsó pillanatban sikerült kompromisszummal zárni. Most azonban az országcsoportok közötti – eddig inkább ideológiai és retorikai – konfliktusok komoly, részletes szakmai vitákba torkolltak a napirend szövevényes részletkérdései kapcsán, ami a fejlettek által az „utolsó utáni pillanatban” tanúsított rugalmasság ellenére zátonyra futtatta az értekezletet. A komplex napirend és a bonyolult érdekvizonyok lehetetlenné tették a szükséges átfogó konszenzus elérését az adott időkeretek között.

A kudarcot magyarázó okok másik csoportja a tanácskozások és fordulók eddig követett tárgyalási gyakorlatával függ össze. Némi leegyszerűsítéssel úgy lehet fogalmazni, hogy az elmúlt időszakban a világgazdaság főszereplői (elsősorban az EU és az USA) általában megegyeztek a tárgyalási folyamatot blokkoló egy-egy fő kérdésben (lásd például Blair House), az így kialakított rendezés elfogadásáért „kifizettek” néhány jelentős partnert, majd az eredményt erőteljes nyomással elfogadtatták a többi tárgyaló országgal. Az említett meghatározó országokat meglephette, hogy tárgyaló felek között most kialakult egy határozott, a tartalmi részletkérdésekben is keményen kiálló, huszonegy országot felvonultató csoport Brazília, India és Kína vezetésével, amely elnyerte kilencven, főleg rendkívül szegény állam támogatását is. Ezek fellépése meghíúsította az e keretek között hagyományosan kialakított tár-

gyalási taktikát, amire az említett vezető ipari országok már csak későn és eredménytelenül voltak képesek reagálni.

Az utóbbiak majdnem az utolsó pillanatig követett nagyon rugalmatlan álláspontja egyfajta szavahihetőségi válsághoz vezetett. A két éve kezdődött körtárgyalások meghirdetett célja a gazdasági fejlődést és felzárkózást szolgáló világkereskedelmi gyakorlat megteremtése volt. A fejlődő országok képviselői szerint viszont meghatározó partnereik olyan korlátozott felhatalmazással érkeztek Cancúnba, amely nem tette lehetővé, hogy figyelembe vegyék az ellenérdekeltek váratlanul „kemény” igényeit. Igaz, ugyanez a vád érte a fejlődő országokat is.

A kudarc következményei súlyosak. Nem csak arról van szó, amit az eseményt kísérő legtöbb tudósítás is kiemelt, hogy e kifejtetnek nincs győztese. Az eredménytelenségnek bizonyos országokban és bizonyos szervezetek számára lehetnek rövid távú, „optikai” sikerei, de ez a helyzet távlatilag senkinek sem jó. A világkereskedelem multilaterális szabályozási kereteinek megkérdőjelezése visszalépést jelent. Oda vezethet, hogy a gyengülő multilateralizmus felerősíti és a mainál is általánosabbá teszi a kevésbé áttekinthető, a kívülállók szemben diszkriminatív kétoldalú vagy behatárolt országcsoportban érvényes kereskedelmi rendszereket (zárt vagy záródó regionalizmus). Ez mindenki számára előnytelen, leginkább azonban a kevésbé fejlett országokat sújtja.

A másik, nem kevésbé fontos következménye és tanulsága Cancúnban, hogy talán elindítja a gondolkodást, miként lehet a körtárgyalások kontraproduktív strukturálásával, a nem célravezető régi tárgyalási gyakorlattal, az elavultnak bizonyult eljárási és döntéshozatali rendszerrel működtetett szervezetet hatékonyá és alkalmassá tenni a megváltozott világgazdaságban.

A felek a kudarc ellenére sem mondtak még le a forduló befejezéséről, amihez nagyon feszes programot kell teljesíteniük. Abban egyetértés alakult ki, hogy a tárgyalásokat Genfben folytatják a szakértők, és 2003 végén újabb miniszteri értekezlettel megkísérlik elvégezni azt, ami most elmaradt.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu weboldalról